

ZGODOVINA

ces. kralj.

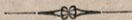
krajnske kmetijske družbe

s

statističnim popisom kmetijstva

na

KRAJNSKEM.

Zložil

Dr. J. Bleiweis.

Na svitlo dala c. k. kmetijska družba.

REVUE

de la littérature française

de la littérature étrangère

de la littérature

de la

de la

de la

ZGODOVINA

ces. kralj.

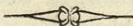
krajske kmetijske družbe

s

statitičnim popisom kmetijstva

na

KRAJSKEM.

Zložil

Dr. J. Bleiweis.

Na svitlo dala c. k. kmetijska družba.

V Ljubljani 1855.

Natisnil J. Blasnik,

22850 I C c d₁

REVOLUCION

1911

REPUBLICA DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS

SECRETARIA DE EDUCACION PUBLICA

1911

SECRETARIA DE EDUCACION PUBLICA

1911

SECRETARIA DE EDUCACION PUBLICA

SECRETARIA DE EDUCACION PUBLICA

D 3411/1949

Zgodovina

c. k. kmetijske družbe na Krajskem,
od začetka njenega do leta 1854.

Kratko popisal

Dr. J. Bleiweis.

V drugi polovici 17. stoletja je bila na Laškem sploh navada, da so se učeni možje v večjih mestih za povzdigo vednost in znanstev združevali v akademije, ktere so zaznamovali s primernimi pripodobami. Po tem izgledu se je tudi v Ljubljani, ktera je takrat svoje véde in umetnije iz Laškega dobivala, v letu 1693 taka akademija osnovala, ter si, ker se ni hotla bahati z imenom učenega društva, pridno in pohlevno bčelico v svojo pripodobo izvolila in se po latinski „*academia operosorum*“ to je „društvo delavnih“ imenovala. Osem let je tihoma pridno delala; kar se je razglasivši družtvine postave leta 1701 pervikrat v očitnem, slovesnem zboru sošla, ktereга predsednik je bil tadanji stolni prošt Janez Prešern.

Družbeniki te akademije so marsikaj koristnega, posebno za povestnico krajsko doveršili. Po mnogih primerljajih pa je nehala ta akademija, ki je bila tako rekoč začetek novega društva, ki se je iz nje izcimilo pod naslovom: „*Gesellschaft des Ackerbaues und der nützlichen Künste in Krain*“ (društvo poljedelstva in koristnih umetnost na Krajskem).

Leta 1767 je namreč cesarica Marija Terezija, blazega spomina, po nasvetu tergovinskega svetovavca Fremant-a sklicala učene možé in djanske kmetovavce, naj se v povzdigo kmetijstva in koristnih umetnij zbirajo v društva ter z zedinjeno močjo delajo v prid domovini. Ta poziv ni ostal na Krajskem klic upijočega v puščavi. Že 26. oktobra tistega leta je bil prvi zbor vsih, od tadanjega deželnega glavarja grofa Henrika Auersperg-a izvoljenih družbenikov; in pod njegovim predsedništvom je bil baron Jožef Brigido, prvi glavarstveni svetovavec v družtvenega predsednika, Dr. Valentin žl. Modesti pa v tajnika izvoljen.

To društvo pa ni še imelo nobenih stanovitnih postav; baron Brigido je v prvem svojem nagovoru dve pravili imenoval, ki imate biti duša vsih družtev te verste, namreč: „Med družbeniki ne sme biti noben razloček“, in „Svobodna ima biti družba v delavnosti svoji“. Nje dela naj obstojé v tem, da se skušajo iznajti poprave v kmetijstvu in umetnijah, da se te iznajdbe učenih mož po poduku v šolah razširjajo in v djansko življenje vpeljujejo. Ta cilj in konec si je družba prizadevala doseči po občnih zborih v Ljubljani ob vélikih sejmih, — po dopisovanji družim enakim družbam, domačim in unanjim kmetovavcem, po razglasovanji vprašanj in po obdarovanji tistih mož, ki so na take vprašanja naj bolje odgovorjali, po potnih preiskavah dežele gledé na nje naravoslovske razmere, po izdajanji podučnega časnika in družih bukev, kar je z izdajo 4 tečajev „Sammlung nützlicher Unterrichte“ — časopisa v nemškem jeziku — in tednika „Kundschaftblatt“ in z nekterimi drugimi kmetijskimi spisi v slovenskem jeziku doseči si prizadevala, zlasti pa z napravo očitne šole za kmetijstvo, ktere učenik je bil jezuit Janez Giel z letnim plačilom 400 forintov iz domačega zaklada. Učenci modroslovja in bogoslovci so bili določeni v to šolo hoditi. Pa ta nauk se po zapopadku tistih časov ni kaj prav ujemal s poklicem teh učencev, tedaj niso dolgo sterpeli pri njem. „In ker tudi od krajskega kmeta“ — kakor je grof Franc Hohenwart dobro rekel — „ni bilo pričakovati, da bi bil hodil v Ljubljano v šolo se v tujem jeziku kmetijskih vednost učiti“, je šola kmalo prazna ostala. Ta po višem sklepu marca 1771 dovoljena in v družih okolišinah gotovo koristna šola se je tedaj po višem sklepu 23. decembra 1780 zopet zaperla.

Družba poljedelstva je tudi napravila šolo za umetnike in rokodelce. Slavni jezuit Gabriel Gruber, dobro premeten mož v mehaniki in vsih rokodelcem potrebnih umetnostih, je bil za učitelja te šole postavljen. Podučeval je naše prednike, kako zamorejo vse svoje dela po naravnih postavah opravljati; vadal jih risanja, zemljomerstva in podvodnih stavb (hidraulike), tako, da so njegovi učenci ne le samo deželi krajski, tim več vsemu cesarstvu veliko veliko koristili. To šolo, čast in slavo družbe, so tudi krajski stanovi po moči podperali. Pa v veliko škodo rokodelstva in dežele ni dolgo terpela; leta 1769 je bila osnovana, in že leta 1784 je bila zopet zaperta, ker je Gabriel Gruber, prezelivši se na Rusovsko, Ljubljano zapustil.

Čez eno leto — 1785 — naznani profesor Hacquet, da hoče čisto zastonj kemijo razlagati, sosebno kar rokodelstvo in kmetijstvo zadeva.

Družba poljodelstva je vse bukve in orodja, z eno besedo: vse potrebno na svoje stroške nakupila, kar je bil Hacquet iz Ljubljane v Lvov v Galicijo prestavljen, in toliko koristna šola je znova zastala.

Zdaj osnuje tadanji deželni inženir Schemerl risarsko šolo za rokodelce in umetnike; družba jo oskerbuje z vsim potrebnim orodjem; vender že čez dve leti neha.

O ti dobi se mora še opomniti prejnica (Spinnfabrik), ki jo je tudi ta družba leta 1786 ustanovila.

Že leta 1779 je družba želela kako zemljišče za djanske skušnje kupiti; ker pa se ji ta želja ni spolnila, je razdeljevala semena po deželi, dobro in pripravno storjene ule (panje) za bčele, in za pleme lepe španske ovne in ovce, ktere je iz Merkopolskega c. k. ovčišča dobivala.

Družba poljodelstva in koristnih umetnost na Krajskem je že leta 1769 in 1770 darilo obljubila za naj boljši odgovor na vprašanje: „ali zedinjenje podložnih zemljiš pod eno zemljišno gospoško državi škodva, in če res škodva, kako bi se naj gotoviši v okom prišlo?“

Dva naj bolja pretresa tega vprašanja, ki sta bila v drugi od družbe na svitlo dani „zbirki koristnih podukov“ natisnjena, sta bila vzrok, da je došla za Krajsko in Štajarsko 7. marca 1775 višja postava „o zložbi zemljišč“.

Kdor je imel prav veliko panjev ali posajenih murbinih dreves, ali kdor je naj več krompirja pridelal, je bil po družbi obdarovan. Krompir je bil dosihmal Krajncem neznana stvar, še le družba in sicer z darili ga je mogla tako rekoč usiliti in udomačiti.

Al „družba poljodelstva in koristnih umetnij“ je v letu 1787 zamerla.

Po dolgem spanji se zbudí in predrami leta 1804 vnovič želja po družbi, ktera naj bi domače kmetijstvo, rokodelstvo in obertnijstvo podperala in na višjo stopnjo povzdigovala, toda burna vojska je skoz več let nje očitno delavnost popolnoma tlačila. Še le v letu 1814, ko je bilo Krajsko Francoza čisto iztrebljeno in staremu svojemu vladarju znova podložno, je presv. cesar Franc I, v

očetovski milosti po višjem sklepu 26. septembra 1814 ponovitev „c. k. družbe poljodelstva na Krajskem“ zapovedati blagovolil.

Od tega časa niso nobene okoljštine njene delavnosti nikdar več zadušile.

V teh čerticah pa nimam namena zgodovine te družbe popolnoma popisovati, še manj vsih mož, ki so navdani domoljubja na čelu te družbene znano veliko dobrega storili. Moj namen je le ta, da v kratkem nje naj važniše opravila skoz celih 40 let popišem in povem, kar je v pospeh domačega kmetijstva in obertnijstva v tem času doveršila.

Za širjenje vednost v kmetijstvu in gospodarstvu zlasti med družbeniki je sklenilo ponovljeno društvo letopis v nemškem jeziku „Annalen“ izdajati, ktereга 1. zvezek za leto 1822 in 1823 je prišel leta 1830 na svetlo.

Da bi se učencem kmetijstva nauk še bolj zljajšal, je družba prvo leto 300 forintov iz družtvine kase dala, za ktere so se bili za nauk potrebne bukve in drugi gospodarski spisi nakupili.

Za djanske skušnje na polji, za sadno šolo, za primerivno posevanje trav za živinsko klajo in družih obertnijških zelišč, in za skušnjo novih poljskih orodij je bilo v občnem zboru leta 1822 5 oralov veliko zemljišče od družtvenega posestva ločeno. Ker pa to zemljišče za sadno šolo kar nič pripravno ni bilo, je bilo za omenjeno rabo eno leto pozneje, leta 1823, za 5000 forintov pristava v ljubljanskem predmestji na spodnjih Poljanah kupljena, ki obsega prostor 5 oralov in 157 štirjaških sežnjev, na katerem se še dandanašnji mnogoverstne skušnje z novimi sadeži napravljajo, sadjo - in murboreja pospešuje.

Leta 1821 je tadanji škof ljubljanski Augustin Gruber v zboru krajskih stanov blago misel sprožil, naj bi se za krajsko vojvodino narodni muzej napravil in družba poljodelstva se je tega dela tako goreče lotila, da so jo deželni stanovi povabili, naj prevzame oskerbništvo njegovo, kar je pod njih vodstvom tudi veselo storila.

Za povzdigo živinoreje je družba po vikšem dovoljenji leta 1807 in 1808 lastnikom naj lepših goved darila dajala, za ktere ji je bilo iz deželnega zaklada vsako leto 600 fl. določenih. Kjer pa te darila niso dosegle svojega namena — povzdigo živinoreje — je bila že leta 1816 vikšo vlado prosila, naj dovoli, da bi se za tistih za darila namenjenih 600 forintov raje dobri biki nakupovali in

po deželi na priročne mesta za pleme pošiljali. Ta predlog se je bil leta 1838 spolnil; pa slaba reja teh plemskih bikov in prepogosta raba ali pripuščanje — česar pa zavolj daljnosti družba nadčuvati ni mogla — ste nadepolni up kmalo poderle in zopet so po odpravljenih bikih prejšne darila za goveda se oživile, čeravno niso bile veliko koristniše. Leta 1848 pa je c. k. ministerstvo teh za darila odločenih 600 forintov za zidanje in napravo podkovijske, živinozdravilske in živinorejske šole dovolilo, ker je družba spričala, da se bo s podukom gotovše živinoreja zboljšala in povikšala, kakor z darili.

Za izrejo dobrih poslov je družba leta 1826 sklenila, da hoče vsako leto naj bolj pridne in poštene posle obdarovati. Zavolj mnogih zaprek se ta sklep do leta 1838 ni mogel spolniti; odsihmal pa so pohvaljeni posli darila dobivali v bukvicah tukajšne hranilnice (Sparkasse), po 5 forintov vrednih. Ta naredba pa je že leta 1843 nehala, ker se je vsak lahko prepričal, da darilica po 5 for. nikakor svojega namena ne spolnujejo, večih daril pa družba dajati ni mogla.

Ko je bila komisija za osušenje ljubljanskega močvirja leta 1826 tudi kmetijsko družbo nagovorila, naj bi se obdelovanja tega močvirja udeležila, se rada udá temu poklicu in 35 oralov naj slabšega prostora na Volarji kupi. Urno se obdelovanja loti; s pomočjo nepozabljivega mestnega župana Hradecki-ga je bilo čez dve leti že 10 oralov terševja in germovja popolnoma očiščenih in za daljno obdelovanje pripravljenih. En oral pa dá družba dobro obdelati, ter postavi Karolinino pristavo na-nj. Tako je vsim naselnikom močirja kmetijska družba z izgledom svetila.

To ravnanje je presv. cesarju Francu I. tako dopadlo, da je po vikših dopisih 2. maja in 6. avgusta 1832 za osnovo še ene izgledne pristave iz svoje kase družbi 2000 forintov poslal. Za ta milostni dar si je družba 25 oralov in 451 štirjaških sežnjev močirja na Illovcu kupila, ter ga po visokem dobrotniku „Francovo pristavo“ nazvala. Z vso močjo otrebља, osuša in obdeluje ta prostor večidel brez požiganja; celih 15 let so se, v izgled in unemo družim naselnikom in lastnikom močirja, mnogoverstne dela in skušnje za zboljšanje te nerodovitne zemlje opravljale; zlo drage skušnje z raznim gnojem, žitom, živinsko pičo itd. so se ispeljevale, in s takim trudom je bil mah zboljšán in v rodoviten stan predelan; zato je družba v občnem zboru letu 1847 sklenila, da

ji ni treba več tega zemljišča, ker je svojo nalogo spolnila, in je sedaj že mnogo pridnih in umnih obdelovavcev nekdanj popolnoma zapuščenega maha na ti zemlji.

Leta 1828 je izdala kmetom za poduk v sadjoreji „krajnskega vertnarja“ ki ga je tadanji naj umniši sadjorejec, takrat fajmošter na Peči, zdaj pa misionar v Ameriki, slavni gosp. Franc Pirc spisal. Te prekoristne bukvice so se bile dobro po deželi razkropile in že 1846 so drugi, pomnoženi natis doživele. Ta „vertnar“ in marljivost žl. Vest-a, učitelja kmetijstva na družbenem vertu, sta sadjorejo na Krajskem močno povzdignila, ker pred na kmetih ni bilo skoraj nikjer pravega ravnanja s sadnim drevjem. Današnje dni se ravno na tem vertu na spodnjih Poljanah bogoslovci, pripravniki za učiteljstvo, in pa učenci kmetijstva podučujejo z besedo in djanjem sadne, murbine in svilodne reje; za to zopet družba vse potrebe preskerbljuje.

Ko se je mogel botaniški vert v Ljubljani razširiti, ker je bil leta 1810 za-nj odločeni prostor 918 štirjaških sežnjev že premajhen, mu je družba kmetijstva, ki botaniko zlo čisla, ker umno kmetovanje močno podpira, znova 419 štirjaških sežnjev sveta odstopila in leta 1842 še 662 štirjaških sežnjev zastonj prepustila.

Kmetijska družba je tudi za oznovo asekuracije pogorelcev naj več storila. Že leta 1776 si je tadanja družba poljedelstva močno prizadevala, da bi bila taka zavarovavnica zoper škodo ognja se ustanovila in v „3. zbirki koristnih podukov“ je razodela misli, kako bi vsak gospodar ta namen naj laglje in naj cenejše doseči zamogel. Toda vojska čez vojsko in tuja vlada delj časa ste to prizadevanje zadušile in vès trud nje uničile. Leta 1825 pa se je kmetijska štajarska družba do naše krajnske obernila, naj bi ji tudi ona krepko pripomogla, da bi se pod vodstvom presvitlega predsednika, Njih ces. visokosti, nadvojvoda Joana storjeni sklep za osnovanje vzajemnega zavarovanja doveršil.

To vabilo naša kmetijska družba veselo sprejme in z vsimi rokami se dela loti. Z besedo in pisanjem razširja in razlaga dobroto in potrebo zavarovanja pohištev zoper ogenj, ter urno razdeli deželo v asekuracijne okrajne, postavi za krajnsko deželo v Ljubljani dokler se še niso mogli stanovitni uradniki izvoliti, začasno iz svojih družbenikov izvoljeno vodstvo te asekuracije, v katero se imajo po bratovsko združiti štajarska, krajnska in koroška dežela in ki naj ima svoj sedež v Gradcu,

Že od leta 1780 do 1785 se je tadanja družba poljedelstva skor sama z mislijo pečala, kako bi se dale po Krajskem srejske žitnice (kašte) po soseskah vpeljati in naj pripravniše osnovati. Leta 1821 prinese časnik „Illyrisches Wochenblatt“ št. 6. poziv, v katerem družba deželane prigovarja, naj bi se po vsih soseskah take srejske žitnice napravile, ter se opera na družbenika barona Mandel-a, lastnika grajšine mokronožke, kteremu gré čast, da je na Krajskem prvo srejsko žitnico leta 1820 sozidal. Tudi v Ljubljani so bili leta 1833 s pripomočjo družbeno postavili; čeravno ni dolgo živela, je vender družba svoje misli vedno terdila in opominjala srejnčane, naj bi tako koristne naprave ne zametavali. Al vse nje besede je veter odnesel, nikjer ni več srenjskih žitnic — živih dobrotnic ob hudih letinah!

Srečnejša je bila pri osnovanji obertnijskega društva za štajarsko, Krajsko in Koroško. Pod varstvom svitlega nadvojvoda Joana se je začelo to društvo v Gradcu leta 1838, in kmetijska naša družba je tudi na Krajskem podružnico tega obertnijskega društva ustanovila. Terdno je bila prepričana, da se morajo kmetija, rokodelstvo in obertnija prijazno strinjati, ker se vzajemno podperajo, in ravno zatoraj je tudi družbenikom svojim vedno prigovarjala k društvu obertnijskemu pristopiti, kteremu je celó nekaj prostora v svojem poslopji izpraznila za knjigarno (bukvišče) in risarsko šolo. Tako je kmetijska družba koristno delavnost tega društva še sosebno s tem pomnožila, da ohranjuje nedeljsko risarsko šolo za rokodelske podmojstre in učence do današnjega dne.

V povzdigo in unemo za sadjorejo je sklenila družba v občnem zboru leta 1840, da hoče vsako leto naj pridnišim sadjorejcem častne sreberne svetinje deliti, ktere deli še dan današnji.

Poterjen pripomoček za zboljšanje in povzdigo sadjoreje so tudi očitne razstave sadja, in zatorej je tudi družba z velikimi stroški leta 1846 prvo tako razstavo sadja napravila, ter jo v dobrih, sadja bogatih letih ponavlja. Poseben namen teh razstav je še tudi ta, da se po nemškem izgledu vsakemu plemenu sadja gotove in vredjene slovenske imena dajo, kakoršnih še zdaj nimamo, ker dozday vsaka vas, celó posamezne hiše svoje jabelka in hruške drugač imenujejo. Po gotovih slovenskih imenih pa se lahko povsod vsak sad spozná, cepiči in drevesca se

lahko dobivajo in zamenjajo; eden družemu dopovedati zamore, česar želi, in potem tudi prejme, česar je želel. Že o drugi razstavi leta 1847 je zbor zvedenih sadjorejcev 223 jabelčnih in 130 hruševih plemen kerstil in imena po bukvicah: „slovenski vertnar“ oznanil.

Za napravo srejskih sadnih sadišč se je družba veliko trudila; sicer se zavolj dokaj zaprek niso vpeljale, pa pogosto si že kmetje sami peške in košice posevajo in mlade drevesca v lastnih sadiščih izrejajo.

Reja murb in svilod (židnih gosenc) je že pod cesarjem Karlom VI. in slavno vlado cesarice Marije Terezije na Krajnsko presajena bila, potem pa je hirala in zavolj velicih napotij čisto ponehala. Da bi se zopet oživela, začne kmetijska družba leta 1837 vert na Poljanah z murbami zasajati, seme murbino posevati, ter je toliko zaroda napravila, da zamore zdaj (ako posebne nesreče ni) zraven sadnih vsako leto že blizo 10.000 murbinih drevesic prav pod ceno razprodati; nekaj jih tudi bolj ubogim zastonj podeljuje.

Ta doba se smé po pravici začetek sviloreje na Krajnskem imenovati; od tega časa se murbe vedno pridniše nasajajo, ali z drevesci iz družbinega verta ali pa se izrejajo po semenu, ki ga družba vsako leto veliko veliko na deželo spečá.

Za poduk kmetom na deželi: kako se murbe od semena do visocega drevesa opravljajo in kako svilodom (židnim gosencam) postreza, je dala v maternem jeziku leta 1841 bukvice na svitlo, ki se jim pravi: „kratek poduk sviloprejk in murbe rediti“; in ko so bile kmalo pokupljene, je preskerbela leta 1851 nove od Dr. Hlubeka nemško spisane, od Dr. Bleiweis-a pa poslovenjene bukvice pod naslovom: „nauk murbe in svilode rediti“, kterih je 500 zastonj po deželi razdelila, druge pa tako pod ceno (po 4 groše.) dajè, da si jih zamore vsak kmetič kupiti, ter se iz njih, posebno zavolj podob, ki besedo razjasnujejo, vsih potrebnih vednost za svilorejo lahko naučiti.

In da bi manjšim lastnikom in skušavcom rejo sviloprejk še bolj zljajšala, tudi naj manjše število svilnih mešičkov (koko-nov) za gotov dnar skuplja, da se kar nihče pritožiti ne smé, da bi ne mogel pridelka nikjer v dnar spraviti.

Kmetijski in obertnijski list v slovenskem jeziku z naslovom: „kmetijske in obertnijske novice“ je zlasti s pripomočjo

kmetijske družbe izhajati jel, in s tim listom se je začela nova doba kmetijstvu in obertni krajske kakor tudi sosednih sorodnih dežel.

Z „Novicami“ v letu 1843 je zasvetila nova doba kmetijstvu v omenjenih deželah, ker do tega leta njih prebivavci, sploh priprosti slovenski kmetje in popolno neznani z nemščino, kar nikdar in nikjer niso mogli kacega poduka o pametnem in umnem kmetovanji dobiti. Ti zapuščeni siroteji niso nič vedili, kako ljudje po širocem svetu kmetvajo; sin je ravnal, kakor je oče od dedčika, ta od prededčika i. t. d. posnemal; po „Novicah“ pa je v sladkem maternem jeziku umno kmetijstvo razloženo našel, ter začuden spoznal, koliko so ga po družih deželah prehiteli, in kako urno jo mora za njimi udreti, ako hoče še na zemlji prebiti. Znani so pa tudi duševni in telesni nasledki, ki so domovini v prid in hasen po „Novicah“ zrastli. „Novice“ so se bile, podpirane od naj veljavniših pisateljev slovenskih dežel, kmalo po vsih selih slovenske zemlje udomačile in clo po sosednih po jeziku sorodnih deželah uselile, ter še današnje dni svojo nalogo spolnujejo. S tim listom ste se v dokladah za kmetijstvo važne deli, namreč „vino reja“ in „kmetijska kemija“ na svitlo spravile.

Od leta 1823 izdaja družba vsako leto nemšk gospodarsk koledar (Wirtschaftskalender) in od leta 1845 v založbi Joz. Blaznika tudi slovensko „pratiko“, ki po več tisuč poprodanih iztisih priprosto ljudstvo po deželi v raznih rasdelkih kmetijstva in zlasti v živinoreji podučuje.

Tudi bčelarije družba ni pozabila. Že leta 1836 je izdal v bčelarii dobro prevedeni družbenik, sedanji predsednik kočevske podružnice, gosp. fajmošter Juri Jonke nemško knjižico na svitlo: „Populäre Anleitung zur praktischen Behandlung der Bienenzucht“, ki je poslovenjena ime: „krajnski čbelarček“ dobila; obe ste bile pokupljene in leta 1844 drugič natisnjene.

Leta 1844 je bilo v občem zboru 8. maja sklenjeno, da se ima na družbini pristavi na Poljanah zavolj silne potrebe na družbine stroške napraviti: podkovijska šola z bolnišnico za živino, s šolo za poduk v živinoreji, v pomoči ob porodih, v ogledovanji klavne živine in v ozdravljanji navadnih živinskih bolezni, in scer po nasvetu Dr. Bleiweis-a in Dr. Strupi-a, ki sta začasno tudi vès poduk o živinozdravstvu brez plačila prevzeti obljubila. Ko je bilo to po visoki vladi in nekterih dobrotnikih podpirano

delo doveršeno, je bila od visocega ministerstva ta šola za očitno razglašena in leta 1850 prvič odprta. Kdor premisli, kako globoko v nevednosti so naši kovači dozdej tičali, mora hvaležno spoznati tisto zapoved visocega c. k. ministerstva, ktera, kakor v nekterih družih deželah našega cesarstva, zdaj tudi pri nas velja in zapreduje, da noben kovač na svojo roko kovačnice imeti ne smé, ako se ni v Ljubljani ali v enaki šoli kake druge dežele umnega in pravega podkovanja izučil. Kakor v podkovanji razširja ta šola tudi poduk v družih odraslih kmetijstva, zlasti v živinoreji, živinozdravstvu, ogledovanji klavne živine itd. Doktorja Bleiweis in Strupi spisujeta obširne bukve, ki bodo vse razdelke živinozdravstva obsegale in katerih so že 3 deli na svitlo prišli.

Da bi se delavnost in korist družbe na vse kraje razširjala, da bi družba tudi iz dežele potrebno pomoč in podporo dobila, kadar želi svoje skušnje in mnenja o kakošni reči visokim oblastnijam ali družbam po družih deželah i. t. d. razodeti, je c. k. kmetijska družba na Krajskem, po prigovoru presvitlega nadvojvoda Joana, v občnem zboru leta 1843 sklenila visoko vlado za dovoljenje prositi, da bi smela tudi ona po deželi podružnice postaviti. Ta prošnja je bila po glavarskem dopisu 15. decembra 1848 uslišana in kmetijska družba je po politiških okrožnih mejah 21 podružnic po deželi napravila, ktere zdaj večidel prav pridno za občni prid delajo.

Slavno c. k. ministerstvo kmetijstva je z dopisom 22. maja 1849 krajnsko kmetijsko družbo nagovorilo, da bi tudi na Krajskem za umno podučenje kmečkih sinov v kmetovanji in gospodarstvu poljedelske šole napravila. Zatoraj je po milostnem dovoljenji slavnega ministerstva z dopisom 29. septembra 1849, da smé poprej navadne darila za izrejo naj lepših konj, namreč 879 forintov 15½ krajcarjev, za podporo kmetijskih učencov in druge potrebe poljedelskih šol porabiti, s pomočjo domorodnih vlastencov, tudi tukaj na Krajskem leta 1850 take poljedelske šole osnovala. Nauk v teh šolah terpi po 3 leta in scer z dovoljenjem ministerstva notranjih oprav z dopisom 13. julija 1851, se prvo leto učenci v Ljubljani na družbeni pristavi na Poljanah pripravljajo ter vesoljnega naravoslovja, kmetijske kemije, nato-roznanstva domače živine, živinoreje, strežbe zdravi in bolni živini, kmetijske botanike (rastlinstva), sadne, murbine in svilodne reje

učé — druge dve leti se pa djanskega kmetovanja v poljedelskih šolah na deželi izurjajo.

Po napravi poljedelskih šol se je pa potreba bukev, ki kmetijstvo od vsih strani in po vsih razdelkih natanko in popolno razlagajo, tako jasno razodela, da se brez njih nič več ostati ni moglo. Od bivšega c. k. ministerstva kmetijstva po dopisu leta 1849 za tako delo navdušena, je c. k. kmetijska družba terdno sklenila zaželjene bukve na beli dan spraviti. S hvalevredno pripravljenostjo začne spisavati družbenik gosp. fajmošter Janez Zalokar brez vsega plačila obširno delo, ki vse potrebne razdelke kmetijstva obsega, in katero je družba že tudi pod naslovom „umno kmetijstvo in gospodarstvo“ natisniti dala in po nizki ceni (15 grošev) na prodaj postavila.

Ker kmetijska družba terdno verjame in je popolno prepričana, da le djanska delavnost obilo in dobrega sada nastavlja, je v slednjih časih z veledušno pomočjo predsednika, gospoda Fid. Terpinc-a prav skerbno po svetu poterjene poljske orodja in mašine na pristavi na Poljanah v pregled in posnemo postavljala in poskušala vpričo zvedenih kmetovavcev, in celó poskerbela, da se v družbeni kovačnici cenejše ponarejajo in po deželi delijo.

Živinoredniki neznano po cenejši živinski soli hrepené; družba nič druzega o tem ni mogla doseči, kakor to, da je iz Hallein-a take soli naročila, in jo ravno po ti ceni razdajala, kakor je njo stala. Zdaj pa na nje prigovor druga štacuna v Ljubljani živinsko sol prodaja, ki je iz morske soli napravljena. Kakor s soljo ravná družba tudi z mavcem (gipsom) in mnogimi semeni, ktere v polajšanje gospodarjem prodaja na svojem vertu.

V hitro povzdigo živinoreje po Krajskem pošilja podružnicam za svoj denar kupljene lepe bike za pleme, ktere oslabele zopet poprodava in dnar v družbeni zaklad deva.

Tudi drenažo je kmetijska družba na Krajskem leta 1853 vpeljala. Ko se je namreč po vsem cesarstvu hitro razprostirala, se oberne naša družba do sestre svoje v Gradec. Ta ji kmalo inženirja pošlje, ki ume drenažo po močirnih krajih vpeljavati. Družba najame zdaj tega inženirja, nagovori gospod Baumgartner-ja, da mašine za napravo potrebnih ilnatih ceví si omisli, in mestna gosposka dá prva 10 oralov veliko snožet na močirji drenažiti. Tako se bo, kakor upamo, neprecenljiva drenaža čedalje po deželi širiti jela. —

To so čertice ali kratek popis djavnosti c. k. kmetijske družbe na Krajskem od nje začetka do sedanjega časa. Le naj važniše nje prizadevanja, skušnje in izpeljanja smo omenili, ki jih je s podporo visoke vlade in deželskih stanov in s pomočjo podružnic in družbenikov doveršila pod krilom Očeta vsih notranjo-austrijskih družb Njih cesarske visokosti, presvitlega gospod nadvojvoda Joana Kerstnika.

Pregled

nasledovanja (verste) gospodov predsednikov, glavnih odbornic in tajnikov, kakor tudi družih uradnikov academiae operosorum, družbe poljodelstva in koristnih umetnost, in c. k. kmetijske družbe na Krajskem.

Janez Prešern, stolni prošt, je bil predsednik, ko se je leta 1701. „Academia operosorum“ pervikrat v hiši deželnih stanov (Landhaus) v očitnem zboru sošla. Od leta 1725 do 1781 je pa delavnost te akademije popolno pojela.

Po novem oživiljenji leta 1781 je bil predsednik stanov baron Žiga Gussich predsednik družbe, glavarski svetovavec grof Edling pa nje vodja.

Baron Jož. Brigido, glavarski svetovavec, je bil prvi predsednik „družbe poljodelstva in koristnih umetnost“; Dr. žl. Modesti Valentin prvi kancelar in Jožef Justin Lenc prvi aktuar. Vsi so bili izvoljeni v zboru 26. oktobra leta 1767.

Leta 1773 mu je bil naslednik izvoljen Juri Jakob grof Hohenwart, glavarski svetovavec.

Od te dobe je zopet delavnost družbe večkrat prenehala, zatoraj tudi ni bilo nobenega vodstva.

Višji zavetnik c. k. kmetijske družbe.

(P. n.)

Njih cesarska visokost, presvitli cesarjevič in gospod

JOAN KERSTNIK,

cesarjevič in nadvojvoda austrijski, kraljevič ogerski, česki
i. t. d.

Predsedniki c. k. kmetijske družbe

(od leta 1815).

Baron Žiga Zojs, (od l. 1815 do l. 1816), — baron Anton Codelli (od l. 1816 do l. 1818). Od l. 1818 do l. 1821 ni bilo predsednika. — Baron Janez Buset (od l. 1821 do 1825) — Janez žl. Gandini naj stareji odbornik je bil začasni predsednik (od l. 1825 do 1827); v tem je bil (29. aprila 1826) baron Leopold Lichtenberg v družbenega predsednika izvoljen. — Gospod grof Franc Hohenwart (od l. 1827 do 1834). — Po tem je bil spet začasni predsednik Janez žl. Gandini, naj stareji odbornik (od 25. marca do 2. maja 1834). — Milostljivi gospod knezoškof Anton Alojzi (od 1834 do l. 1836). — Gospod Jož. Fluk žl. Leidenkron naj stareji odbornik je bil začasni predsednik od 23. januarja do 21. marca 1836. — Gospod grof Wolfgang Lichtenberg (od 1836 do 1849). — Sedanji predsednik c. k. kmetijske družbe gospod Fidelis Terpinč, grajšak (leta 1849 izvoljen).

Udje glavnega odbora

(tudi od leta 1815).

Gosp. Janez Stratil c. k. kresijni gojzdni komisar; gosp. Ignaci Ribesel, c. k. deželni svetovavec; gosp. Franc Hladnik, c. k. gimnazialni prefekt; gosp. Jožef Kersnik, c. k. profesor (tudi oskerbnik družbinega verta na Poljanah); gosp. Jakob Zenker, c. k. kantonski komisar; gosp. Franc Radoni; gosp. J. N. Hradeczky, mestni župan (od l. 1821 do smerti l. 1846); gosp. žl. Zaruba d'Orszova, c. k. kresijni gojzdni komisar; gosp. Jožef žl. Vest, c. k. profesor in tudi oskerbnik družbinega verta na Poljanah; gospod vitez Franc Jacomini-Holzappel-Waasen, c. k. glavarski tajnik (od 1. julia 1834 do 1. februarja 1836 je tudi tajništvo družbe oskerboval); gosp. Franc Possanner žl. Ehrenthal, c. k. kantonski komisar; gospod Franc Galle, grajšak; gosp. Dr. Franc Hlubek, c. k. profesor in oskerbnik družbinega verta na Poljanah; gosp. Dr. Jožef Orel, tudi oskerbnik družbinega verta; gosp. Mihael Pregl, tudi družbeni dnarničar; gosp. Dr. Franc Schubert, c. k. profesor in oskerbnik družbinega verta na Poljanah; gosp. Dr. Strupi c. k. deželni živinozdravnik in oskerbnik družbinega verta na

Poljanah; gosp. Ferdinand Schmidt, posestnik; gosp. Anton Samassa, posestnik; gosp. Franc Križman, posestnik; gosp. Andrej Malič, posestnik; gospod Mihael Ambrož, prvi magistratni svetovavec in posestnik.

Kancelárji in tajniki

(od leta 1816).

Gosp. Karl Werner, c. k. profesor; (kancelár od l. 1816 do l. 1817); gosp. prof. Rihard Blagay, kancelár od l. 1817 do l. 1818); gosp. Janez žl. Gandini, (tajnik od l. 1819 do 1837); začasno tajništvo je terpelo od l. 1837 do l. 1842; — Sedanji tajnik družbe je Dr. Janez Bleiweis, c. k. profesor, izvoljen leta 1842.

Aktuarji in adjunkti tajništva

(od leta 1815).

Gosp. Hermann Schanda, c. k. glavarski vradnik (od l. 1815 do l. 1834); gosp. Peter Leskovic, posestnik (od leta 1839 do l. 1846); gosp. Andrej Brus, posestnik (od l. 1847).

Pisarji družbe

(od l. 1822 do 1834).

Gosp. Leopold Makuc; gosp. J. Hoffmann; gosp. Matevž Zapletov.

Učitelji v družbeni podkovii in živinozdravnii

(osnovane leta 1850).

Dr. Janez Bleiweis, tudi vodja te učilnice; gosp. Dr. Simon Strupi, c. k. deželni živinozdravnik, učitelj djanskega živinozdravstva; gospod Andrej Fleischmann, učitelj kmetijske in živinozdravilske botanike. Gosp. Pavl Skale je učitelj podkovstva.

Pregledovayci družbenega računa.

V občnem zboru letu 1845 je bil gosp. Florian Riedel, vitez Raitenfels, vodja c. k. deržavnega računstva v prvega preglednika, in po smerti c. k. svetovavca deržavnega računstva Franca Hradeczky-ga leta 1845, gosp. Andrej Paulin, c. k. svetovavec deržavnega računstva v drugega preglednika izvoljen. Tema se morajo po družbenih postavah letni računi na pretres dajati.

Stan

kmetijstva sploh na Krajnskem.

Kratko popisal

Dr. J. Bleiweis. *)

Zemlja.

Vsa krajnska dežela, ki steje kakih 500.850 prebivavcev, méri 173²⁰/₁₀₀ štirjaških milj ali 1,732,000 oralov (johov, po 1600 štirjaških sežnjev). Od te zemlje je 165⁴⁰/₁₀₀ štirj. milj rodovitnih, 7⁸⁰/₁₀₀ pa popolnoma nerodovitnih. Poveršnina Krajnškega pa se zamore tako razdeliti, da na vsacih 100 oralov ravnote hodi 260 oralov gorá in 123 oralov brezín (homcov, gričev) in zato se mora Krajna gorata dežela imenovati, ki je za živinorejo naj pripravniša. Po lastnosti zemlje je ilovnatnih zemljiš naj več, za temi ilovnato-peščeni; bolj po malem se nahaja tudi lapornata, močirna in šotnata. Od izvira Save do nje izliva iz Krajnškega se v ravnini pod gnjilovco ne dobiva družega, kakor apneni in kremenov drobír (labore), kterege gnjilovca ali rodovitna parst (sparstenina) le plitvo pokriva.

Podnebje.

Po svetu se malo dežel nahaja, ktere bi na tako majhnem prostoru v primeri proti drugim vender v različnih krajih tolike razločke v podnebji ali zračji razodevale, kakor nam ga ravno Krajna kaže, ki ima gore z večnim snegom odete, nasproti pa tudi po versti kraje, kjer dorašajo in dozorujejo mnogoverstni pridelki, in celó smokva pod milim nebom precvita. Posebne lastnosti vremena, po kterih se rastlinje ravna, so sledeče in vredne, da jih posamno omenimo:

- 1) Bora, ki zlasti po Notranjskem razsaja, da vozove zvráča;
- 2) jug, ki je na Krajnskem zlo navaden;
- 3) nenadne hitre premembe vremena, ktere večidel hude ure, piši, plohe in toča spremljajo;
- 4) pogosto deževanje zavolj lege in visocih gor. Dež je tako obilen, da se razun otokov, v Evropi nahaja le malo dežel, ki

*) Temu popisu je bil dr. Hlubekov spis v posebno pripomoč, potem pa tudi spisi c. k. državnega računstva in spisi katastralnega inšpektorja gosp. J. Rautner-ja.

so deževju bolj podveržene kakor Krajnsko, ktero vsako leto toliko deževnice dobiva, da bi kakih 60 palcov globoka po nji stala, ako bi je zemlja kar nič ne popila. In ravno zavolj tolike vlage zamorejo zeliša na Krajnskem sploh spešneje in veselše rasti, kakor bi jim sicer samo pičla in medla rodovitnost zemlje dopustila.

Poljedelstvo.

Zemlja je na Krajnkem tako razkosljana, kakor se razun Primorja nikjer v našem cesarstvu ne nahaja. To je ena naj večjih napák krajnskega kmetijstva, ker na premajhnih prostorcih ni skor mogoče prav pravo kmetovanje.

Tako je 229,847 oralov njiv v 617.657 kosov razdeljenih; verstenk (Eggarten) 1383 oralov v 3250; trik (Trischfelder) 2876 oralov v 3772; tertnih njiv 2649 oralov v 9108 delov razkosanih; in ravno tako je spašnikov 405.286 oralov v 285,469; vertov 3683 oralov v 26,205; nogradov 16,768 oralov v 71,029 in gojzdov 703,445 oralov v 165,495 kosov razdeljenih, tako, da vse posestvo blezo med 73,469 lastnikov razpada. Ker si vsak kmet po majhnih svojih prostorcih vse, kar koli se mu potrebno in koristno zdi, pridelati hoče, mora prav gost kolobar imeti, to se pravi, setva za setvo se morate brez preneha verstiti zlasti še zato, ker se ajda, poglavitni pridelek dežeje, večidel za drugi pridelek v sternaše ozimine in ječmena seje.

Tudi prisilja potreba, da si mali gospodarji njivice, kolikor jim je moč, z različnimi celó naj nasprotnišimi sadeši prepolnujejo in tako vsim postavam umnega kmetovanja silno nasprotvajo.

Letni pridelki pa bi utegnili po katastralnem računu taki le biti: Ajde, poglavitnega pridelka, krajnska dežela po kakih 577,000 vaganov dobiva; za ajdo se pridelala naj več ovsa blizo 562,300 vaganov; potem pšenice (ozimne in jare) 448,800 vaganov; reži (tudi ozimne in jare) po 362.650 vaganov: prosa, ki daje vsakdanjo kašo, 284,300 vaganov; ječmena po 252,200 vaganov; koruze 84,500 vaganov, pire 10,600 vaganov, in sirka 3650 vaganov. V dobrih letinah se je krompirja po 2,452,000 vaganov nakopalo; pretekle leta pa sajenje krompirja hira, odkar je bila gnjiloba, ki je naj hujša bila leta 1849, ljudi močno ostrašila, da krompir zlo popustivši raje kak drug sadež, zlasti koruzo, sejejo.

Fažola se vsako leto po 2600 vaganov, repe po 530,000

vaganov in korenja po 15,500 vaganov spravi; pretekle leta se je tudi koristna burgunska pesa po deželi širiti jela.

Izmed rastlin, s katerimi se kupčuje, krajnska dežela samo lanú precej prideluje in lanenega semena se vsako leto blizu 14,000 vaganov, in prediva po 10,000 centov dobiva. Tudi ozimec (turk) se od vel. Šmarna do sv. Tilna pogosto seje in o sv. Marjeti spravlja; pa samo o sneženih letih se dobro obnaša, kadar debel sneg čez zimo lanišče pokriva. Vender ta naš ozimec ni tako imenovani večni lan (linum perenne) kakor menijo nekteri zunanji kmetovavci, ampak je le sorta navadnega lanú (linum usitatissimum), zavolj razločka „prežljeje“ (prezati glavice, zemlja se preza, fein aufberften) imenovanega, od kterega se v tem razločva, da je bolj koreninat in vejnati, ter krajše in debelejšje predivo daje. Akoravno tkanje in preje na Krajskem niste nič več poseben oddelk domače obertnije, kakor nekdej, ko se je krajnsko platno zlasti za jadra (plahte po barkah) lahko spečalo, je vender ta obertnija po loškem, smledniškem, krajnskem in idriškem kantonu (okraju) še toliko, da se razun domačega pridelka še čez 5000 centov prediva iz dravske in ziljske doline iz Koroškega, kakor tudi iz Štajarskega in iz daljnih krajev dopeljava, da potrebi zadostuje.

Detelje (štajarske) prideluje Krajsko po 626,600 centov na leto; slednje leta se kmetovavci tudi metelke (nemške ali lucernske detelje) poprijemajo.

Razun omenjenih pridelkov spravlja naša dežela po 6000 vaganov sočivja, namreč: boba, graha, leče, tudi potrebno zelje po njivah, po vertéh pa kuhinjsko zelenjad.

Zravno teh pridelkov se dobiva še na leto slame, in scer:

pšenične	1,188,800	centov
pirnine	17,400	„
režene	694,800	„
ječmenove	268,500	„
ovsene	480,400	„
prosene	449,600	„
koruzne	193,200	„
sirkove	3,100	„
ajdovice	453,000	„

skup 3,748,800 centov.

Od omenjenih poljskih pridelkov (kterim pa je še tudi seme prísteto) zvozijo kmetije pšenico večidel vso po terjih, da z uterženim dnarjem davke in druge potrebe opravljajo; prosa, ovsa in ječmena se po terjih že manj dobiva, naj manj pa ajde in družih pridelkov, ker se dežela razun naj rodovitnijih krajev sama ne more preživiti, in le Dolensko v dobrih letinah nekaj čez svojo potrebo pridelava, Notranjsko pa in Gorenško si morate časi celó tretji del svojega žita iz družih krajev dopeljovati (dovažvati). Poglavitna hrana Krajncov je ajda, proso, (kaša) krompir, repa, zelje in v hribih večidel oves. Vsakdanji kruh se v revnijih hišah, zlasti po Notranjskem, redko, večidel samo o godeh ugleda.

Po vednem podbadanju kmetijske družbe so začeli ljudje tudi koruzo bolj pogosto sejati, če ravno še ne tako splošno, kakor zavolj obilne rodovitnosti zasluži. Ker namreč koruza, od vsih strani pretehtana, še vedno naj več čistega dobička daje, in je tudi skor polovica dežele pripravna za njo, in po vsem tem še slana ajdo pogostoma jemlje, bi bilo prav dobro, da bi se koruza obilniše obdelovala, vsaj bolj kakor dozda, ker je še le kakih 5280 oralov z njo obsajenih.

Gotova resnica je, da bi se krajnska dežela le potem preživiti mogla brez tujega žita, ki ga mora za drage dnarce iz sosednjih dežel dobiti, ako bi se koruze prav iz serca poprijeli in je veliko več (se ve da ajdi v škodo, ki pa rada po slani poginja) pridelovali.

Priča te resnice nam je bohinska dolina, ktera, čeravno med naj vikšimi gorami, koruzo prav pridno seje, odkar jo je ranjki fajmošter Jakob Pagon — slava mu! — vpeljal, pa tudi odsihmal vsaj polovico tujega žita manj potrebuje, kakor si ga je popred dovažvala.

Koruza, sirk, fažol in buče se na Krajnskem rade skup vsajajo; s koruzo in fažolom se vlastnik preživlja, z bučami prešička debelí; iz sirkovine dela metle, da si s tim vsaj dnarja za libro soli uterguje.

Druge lastnosti krajnske kmetije so te, da se konoplje v krompir in v proso zasajajo; da se ena sama njiva z repo, peso in kapusom prepreza in leča ob krajcih, malčih in ozorih ozimine poseva. Po vsem Gorenskem, razun Bohinja, se nahajajo samo štiribrazdne, tadaj prav ozke lehe ali ogoni (kraji). Da razori prazni ne ostajajo, se z ozimino vred leča vanje zavlačva. Po-

sebna lastnost se mora tudi imenovati setev lanú med ajde; zlasti po Dolenskem se semtertje lan med ajdo seje, da vsaj lan ostane če tudi ajda pogine. Posebno navado imajo še Krajnci, da se na eni njivi lan in kapus vedno verstita; po vsi deželi se namreč skor samo kapusu odločene njive dobivajo, po katerih se razun lanú glavno zelje (zelnate glave) obdelava in v Terst izvažva, kolikor ga čez domačo potrebo ostaja.

Tudi z zeljnimi sadikami (flancami), ktere se po Nanosu neznanó dobro ponašajo, je velika kupčija, da se celó med Primorce in Lahe prodajajo.

Konoplje se le na Dolenskem po večjih prostorih čisto same sejejo, navadno se pa drugim pridelkom primešujejo.

Če pregledamo setev detelje, hodi na deteliša le osmi del prostora, ki ga njive obsegajo. Dežela prideluje 4,588,400 centov dobre presne klaje, ktera pa ni dovolj za močno povzdigo živinoreje; in tudi skušnja priča, da Krajnci le preveč setvo in obdelovanje živinske klaje zanemarjajo.

Sadjoreja.

Po vertih se nahaja večidel sam domače sadje: hruške, jabelka, češnje in česplje (slive), katerih sosebno Dolenci dovolj imajo. Sadjoreja po travnikih pa bolj po Gorenskem kakor po Dolenskem cvetè; po burnem Notranjskem je celo malo vredna, razun ipavske doline, kjer se dobivajo po nogradih in s tertami prepreženih njivah žlahne češnje, slive, marelice in breskve. Večidel se to sadje kakor tudi grozdje v Ljubljano in po družih krajnskih mestih znosi; pretekle leta so začeli Ipavci zgodno sadje in grozdje po železnici celó v Gradec in na Dunaj pošiljati, kjer vse lahko prodajajo. Po Dolenskem se sadjoreja zlasti po nogradih dobro ponaša. Jabelka, hruške in česplje, večdel posušene, ljudje doma za skuho porabijo; neposušeno sadje doma povživajo ali po terghih spečajo, samo češpelj se vender o dobrih letinah mnogo iz dežele izvozi.

Murbe in svilodi.

Od leta 1837 se je začela reja murb po Krajnskem dobro razišrjati, in se današnje dni še vedno bolj oživlja, kar namreč c. k. kmetijska družba vsako leto blizo 10,000 murbnih drevesec ali prav po ceni ali pa celó zastonj podeljuje, in kar se je več kmetovavcov po Dolenskem z rejo murb in svilod prav skerbno pečati

jelo. Naj marljivši so dosihmal v sviloreji prebivavci Ipavske doline na Notrajskem; potem okoli Kerškega, Kostanjevice, Mokric, Metlike, Mirne in Mokronoga na Dolenskem; po Gorenskem pa okrog Smlednika in Ljubljane.

Vsih murb skupej bi utegnilo na Krajskem blizo 85,000 biti, ki pa še niso vse dosti dorasle, da bi se smele svilodam v kermo smukati. Vendar se je že preteklo leto 663 liber svile pridelalo, ki je bila, če libro po 10 forintov cenimo, 6630 forintov vredna.

Vinoreja.

Vino se prideluje na 19,418 oralih prostora; izmed teh je 16,768 oralov pravih nogradov, 2650 oralov pa s tertami obsajenih njiv v ipavski dolini. V srednjih letinah se zamore vina po 377,300 avstrijskih veder pričakovati; zmed teh ga je dve desetini dobrega, šest desetih srednjega in dve desetini slabega vina. Naj boljše krajsko vino, ki bi pa tudi vsaki deželi čast delalo, je rudeče Verhpoljsko v ipavski dolini, ktero pa le samo na kakih 3 oralih v Verhpolja raste; drugo vino s tertami obsajenih njiv po Ipavi se zamore dobremu prištevati. Naj boljši nogradi in naj boljši vina po Dolenskem se dobivajo v okolici metliški, kostanjeviški, kerški, novomeški, semiški in na sosednjih goricah krupških. Na Notranjskem se dobre vina pridelujejo pri Reseljah, Šentvidu, Losicah, v Gočah in Slapu.

Iz dežele se naše vina ne vozijo, marveč se ga štajarskega nam obilo pripeljuje. Iz sosednega Primorskega se nam vozijo močne bele vina istrijske, namreč nekaj Prosekarja, zlasti pa rudeče vina goriške okrajne, vendar ne po toliko, kakor iz Štajarskega. Slednje leta so tudi jeli lahke avstrijske in ogerske vina v deželo dobivati.

Živinoreja.

Če ravno Krajnici iz naj bolj žitnatih dežel Europe in clo iz Afrike žito prav lahko dobivajo, se vendar rajše z obdelovanjem žita pečajo, kakor da bi dobro pičo sejali in živino redili.

Ta razvada je sicer blagostanu dežele zlo zlo škodljiva; vendar ni upa, da bi se kmalo odpravila, dokler živi naj hujši sovražnik živinoreje, razkosljanje zemljiš namreč. Kmet ima večidel tako malo zemlje, da klaje za živino skor sejati ne more; zatoraj stoje medli in meršavi repi po hlevih; zatoraj jih ima vsak

vlastnik po malo, in tako jih prekmalo po plemenu vodi, premlade in prerahle že za naj težje dela napreza, da postajajo tako prehitene živalice slabe in zamorjene. Važen vzrok slabe živinoreje se sme tudi vozarija v mnogih krajih imenovati. Živališe, mlado napreženo v preobložene voze, ne pozna dobrega dne; terpi in lakotva, pa le bičevje se ji daje. Zatoraj bo železnica kmetii veliko pomagala, če to tudi s konca občestne ljudi grenko zadela; počasi se bodo zavedili in kmetije lotili.

Reja goved:

po popisu leta 1851 šteje Krajsko:

krav	79,610
volov in bikov	67,672
mlade živine	39,805

skup . 187,107.

Krajska goved je večdel male sorte in vaga po 3 ali 4 cente; boljši živinoreja se po Gorenškem razširja.

Mleka se vsako leto od krave blizo 600 bokalov dobiva. Vlastniki pa, ki blizo mest stanujejo in mleko prodajajo, si kupujejo molzne krave sosebno iz Štajerskega in Koroškega.

Sir se skor samo v gorenških planinah dela, nekoliko tudi po Notranjskem. Gospod Jož. Bischof, prešnji vlastnik Thiergarten-a pod Ljubljano, je bil začel prav dober sir napravljati, ki ni slabši od Strasburškega. Sedanji vlastnik gospod Karol Galle ga za njim napravlja.

Domačih volov se velika množica na Benečansko in Furlansko za vožnjo poproda; nikoli pa se ne pitajo tropoma; posamezne pitance lastniki sploh doma spečajo.

Reja kónj.

Krajsko ima po popisu leta 1851:

kobil	6,480
kónj	13,234
žebcev	88
žebet do 3 let	467

skup . . 20,269.

Konji so sploh srednje baže; naj boljši se nahajajo po Gorenškem, kjer je nekdanj težko pleme bleško in bohinsko, zlo enako koroškim in solnograškim težkim konjem za vprego, še dosti slovelo. Slednje leta pa se je to pleme po drobnonožnih žebcih

izverglo ter je oslabelo. Naj slabši konje premore Notranjsko, zlasti so kljuseta, s katerimi blago po veliki cesti vozarijo.

Konj, posebno kobil, se naj več Primorcem in Lahom prodaja. To je pač velika škoda za povzdigo in zboljšanje konjske reje, ker se žebički, sosebno kobilice, če količkaj lepega života obetajo, urno iz dežele pošiljajo, da potem le redko kako prav lepo žebetno kobil najdeš. Na Notranjskem je v Prestraneku c. k. kobilišče, ali prav za prav le žebišče, to je, rejnica žebet, ki so bili v cesarskem kobilišču v Lipici storjeni, potem se pa dorašeni v četrtem letu zopet nazaj v Lipico peljejo. V Prestraneku se po kakih 60 do 80 žebet redi. Tukaj odrejeni konji so dobri, imajo šibak in tanak život, pa zgoščene kosti in posebno terdne kopita. Vzrok teh lastnost so skalnati pašniki po planinah, v katerih žebeta poletje preživé. Za ježo so prav lahki in zatoraj močno čislani.

Poleg Ljubljane je v Selu c. k. žebčarija z 80, samo za Krajsko pa z 32 žebci. Srednje število na Krajskem k cesarskim žebcem pripeljanih kobil utegne blizu 2000 biti. Ker pa ima dežela 6480 kobil, se jih tadaj komaj tretjina k cesarskim žebcem vodi.

Reja ovac.

Reja navadnih domačih ovac, žlahnih nimamo nič, posebno Notranjcem lepe denarce dela. Po popisu leta 1851 premore Krajsko 67,572 ovac.

Redé se naj bolj zavolj mleka, iz kterega se dela dober in obrajtan sir.

Volne se vsako leto po 2000 centov nabere. Sploh se kaže, da dežela ni kaj prida za rejo žlahnih ovac v večjem številu, ker so zemljiša preražkosljane in tedaj premajhne; po Notranjskem, ker potrebne vode vedno primanjkuje, pa še clo mogoče ni, da bi se vodnjaki skopali, ker je vsa zemlja spodrita in votla. O sadanjem času velja domača ovca po 3 ali 4 forinte.

Da Notranjsko, ravno naj nerodovitniši del Krajskega, 46,461 ovac redi, tedaj veliko več kakor Gorensko in Dolensko skupaj, se zamoremo iz tega razjasniti, da suha apnena zemlja in kratka travica notranjska ovčji reji posebno tekne in da se velike trope ovac spomladi v Istro na pašo gonijo.

Reja koz.

Koz premore krajska dežela 8484. Ker so navadno po 3 forinte, bi skupaj 25,452 forintov zdale. Koze dajo večidel po

100 bokalov mleka na leto; jih je tedaj 6 za eno kravo, ki ga po 600 bokalov daje.

Kozličiči posebno iz Notranjskega se v Terstu in Ljubljani prav radi povživajo.

Reja prešičev.

Dozdaj smo le srednje in celó slabe oddelke živinoreje pregledovali; zdaj pa se nam vendar nekoliko boljše odpre. Posebno veselje nam ravno reja prešičev napravlja. Priprosti kmetič za goved in konje le malo skerbi, prešiče pa tako skerbno redi in pita, da si večje marljivosti o ti reči skor nikdo želeti ne more.

Pitanje z želodom in žirom je po Dolenskem močno v navadi.

Izmed 75,200 prešičev se jih vsako leto več kot polovica tako odebeli, da tergovci izmed pridelkov krajskega kmetijstva po špehu (zaski, slanini) naj bolj vprašujejo.

Krajnci pa ne pitajo samo domačega priredka; vsako leto se jim po več tisuč horvatov priganja, ktere manjši lastniki celó kajžarji ali sobenki kupujejo, pitajo, zaklane in otrebljene v Terst in na Koroško prodajajo. Tako priredé kak grošek in z ostanki si še predpustom postrežejo.

Klobase umejo Krajnci kaj dobre delati; okajenih mesenih po veliko v Terst pošiljajo in tudi sami precej poručajo, zatorej se pa tudi s čevi močno kupčuje.

Cena medlega prešiča se po 8 do 16 forintov nastavlja; ako vzamemo srednjo ceno po 12 forintov, bi bilo vse število skup kakih 902,400 forintov vredno.

Perutnina.

Z rejo perutnine se naj bolj Dolenci pečajo. Manji lastniki jo prodajajo kokošarjem, ki po vaséh golobe, kokoši, ali race, gosi in purane skupljajo, potem pa jih ali v Ljubljano, ali večdel še celó v Terst vozijo. Golobov se vendar — k sreči kmetijstvu le po malem redi.

Čbelarstvo.

Krajnci čbele neznano ljubijo. Ne samo podučeni gospodarji, temuč celó priprosti kmetiči čbelam tako ljubeznjivo in tako iznajdeno postrezajo, kakor bi jim v družih deželah le redko kdo postreči umel. Krajnec si ne razume samo od svojih rojev naj večji dobiček naklanjati, on tudi tuje čbele v svoje ulnjake v postrežbo jemlje. Vir tolike ljubezni do čbelarstva in tudi velicega dobička

pri njem ste resje, ki zgodaj spomladi, že clo pod snegom in spet pozno v jesen precvita, in ajda, ki v sternišo po ozimini zavlečena ravno med (šmarnima mašama) šmarnoma polje s cvetjem prepreza in sterdenim duhom napolnuje.

Kakor majhna je Krajska deželica, premore vendar v dobrih letinah po 100,000 ulov (panjev), ki se posamezno sploh po 2 ali 3 forinte cenijo. Cena voska skače med 80 do 110, sterdi ali medu pa med 17 do 20 forinti pri centu. Po skušnjah pa dajo uli (panji) po 40 liber voska in medu. Iz enega centa polnega satovja se dobiva 5 liber voska, zatoraj ima 100,000 ulov (panjev) po 40,000 centov polnega satovja, ki dajo po 2000 centov voska.

Ako cenimo 1 panj samo po 2 forinta, 1 cent voska samo po 85 forintov, 1 cent medu po 17 forintov, so tedaj čebele vse skup 200,000 forintov vredne; zdaj pa dajo dobička:

646,000	forintov za	38,000	centov medu,
170,000	" "	2000	" voska, tadaj

skup 816,000 forintov.

Meda in voska se nekaj v tuje dežele pošilja, večidel pa doma porabi. Krajski med se na Nemškem, posebno na Bavarskem in Pruskem, za medico zelo zelo obraja in išče.

Ribniki.

Ribniki (bajerji) se na Krajskem malo nahajajo. V starih časih, ko zemlja ni imela skor nobene vrednosti, so zamogli lastniki, posebno samostani, semtertje ribnike napravljati in obdržavati; o današnji draginji zemlje bi pa ribniki le zgol zgubo kazali. Zatoraj tudi nikdo novih ne napravlja in celó s starih so vodo odcedili, jih osušili in v travnike ali njive spremenili. Na Krajskem sta le še dva večja ribnika, ki blizo 5 oralov prostora povzameta in ribe brez človeške skerbi redite. Tudi ribštvo sploh po tekočih vodah in jezerih ni nič kaj vredno; vsaj deželni blaženosti skor nič ne pripomore, ker ji komaj kakih 3,000 forintov, čistih dohokov donaša. Bohinsko in bleško jezero se po 400, in cerkniško po 260 forintov v najem daje. Podkorensko jezero pa lastnik sam za lov porablja, in ribštvo po rekah, razun Save in Kerke skor spomina ni vredno. Posebna prikazen tukajšnjih jezer (razun podkorenskega in obeh belopečnih) je ta, da zavolj premerzle vode, ker je silno globoka, ne morejo ribje za-

lege dosti izgoditi. Zavolj mraza se ribe ne dersté; ali če se tudi dersté, se jajčki ne izvale zavolj pomanjkanja toplote.

Krajnski raki, zlasti kerški, zavolj velikosti in dobrote deleč po svetu slové in se tudi razpošiljajo, pa dobiček je celó majhen.

Obdelovanje planin.

Obdelovanje planin obstoji v tem, da se na požganih in razkopanih logih po dva ali trije žitni pridelki (dvojna ali trojna setev, navadno naj lepša pšenica) dobivajo, potem pa se kaj časa zopet zarašeni večdel za košenine ali travnike pušajo.

Požiganje, ki se po Avstrijskem, Štajarskem in Koroškem vsakih 15, 20 ali 30 let ponavlja, je na Krajskem nenavadna reč. Požiganje na 20 let se samo v planinah nad sv Primožem nad Kamnikom zapazi; pri sv. Joštu, na Verhu, v Sorici, in kjerkoli še kaj požigajo, se na nobeno gotovo leto ne vežejo, ampak požigajo, kadar se komu dobro in potrebno dozdeva.

Ker gorjanci pri obdelovanju planin sploh, ne samo pri nas, po več živine rede, kakor bi jo zamogli s pičlo klajo prezimiti, jelše, jezene topole, leševje, javore in hraste smučejo, listje posušajo in živini čez zimo pokladajo, dokler še na pašo ne more.

Gojzdi.

Pravi gojzd po planinah in po ravnem se razprostira z lokami vred čez 703,445 oralov ali 70 $\frac{1}{3}$ štirjaških milj, ter tako stoji, da obsega Gorensko 253,336 oralov, Notranjsko 159,968 oralov in Dolensko 290,140 oralov čistega gojzda brez travnikov in pašnikov, ki z drevjem zasajeni ali popolnoma pogojšeni tudi obilno lesa dajo. Tacih pogojšenih prostorov se za 46,473 oralov šteje, in s temi ima Krajsko 749,917 oralov ali skor 75 štirjaških milj gojzda.

Ako primerimo potem številu gojzdov prostor z vso površino dežele, hodi ravno na vsacih sto oralov zemlje po 40 oralov gojzda; in če primerjamo dalje Krajsko z drugimi deželami našega cesarstva, vidimo, da ima Krajsko osemkrat več gojzda kakor sploh druge dežele. Iz tega pa zamoremo sklepati, da je naša dežela med naj bolj gojzdnatimi, in da ni ravno sile gojzdov še dalje razširjati, ampak le treba bi bilo bolj varčno in pametno po gojzdih gospodariti, previdno posekavati in prazne goličave skerbno zasajati.

Lesu po vsih pogojšenih prostorih, kakor kataster prevdarja, stoji na Gorenskem za 214,892 sežnjevi; na Notranjskem za

162,620 sežnjev; na Dolenskem za 308,118 sežnjev in toraj po vsi deželi za 685,630 avstrijskih sežnjev 30 palcov dolgih polén.

Ta znesek lesa se pa razdeli po raznih gojzdih tako, da ga hodi na gorske gojzde po 593,130 zežnjev, na ravninske gojzde po 49,370 sežnjev in na pogojžene loke in dobrave 148 sežnjev, tedaj samo na čiste gojzde 642,648 sežnjev.

Pridelk lesa gorskih, ravninskih gojzdov in dobrav, namreč 642,648 sežnjev je po katastralski cenitvi naj manj 278,760 forintov vreden, in potem ima lastnik skor po 54 krajcarjev dobička od vsakega orala.

Potreblja se pa lesa po katasterskem izkazku 685,630 sežnjev.

Po družih izkazkih pa znaša pridelek lesa na Krajskem vsako leto za 800,115 sežnjev po 30 palcov dolzih polen, porabi se ga pa za kurjavo, tesarske in misarske potrebe, za rudokope, za oglje v fužinah in fabrikah, za kupčijo in železnico po 822,032 sežnjev. Temu številu pa se ne prišteva 50,000 sežnjev lesa, ki se v šneperskih gojzdih poseka in v Reko in Terst vozi.

Krajsko ima vse sorte les; terdo in mehko, listnato in iglato drevje. Naj več je listnatega, posebno bukevja, manj se iglatega sosebno smreka, borovec in jelka ali hoja dobiva. Sploh se znajde v deželi čez polovico (dve tretjini) terdega lesa in en del ali eno tretjino mehkega.

Les se posebno posekava za derva, stavbe, mizarske izdelke in za količe po nogradih, prodaja se tudi v tuje dežele. Tirajo ga v Terst in Reko, od kodar ga za barke, za jambore večji in manji čez morje pošiljajo. Veliko se izvozi dilj razne dolgosti, širjave in debelosti, podbojev ali bangarjev, lat, dog, obročev in druge sorte raznim rokodelcom potrebnege lesa.

Mnogo lesa se po Gorenskem v oglje skuha za fužine, po Dolenskem je oglja manj, na Notranjskem prav malo treba.

Drugi dobiček, ki ga lastnik od gojzda ima, je stelja, paša (skor po vsih gojzdih), bukova goba (za vkresanje ognja) in potašelj.

V tuje dežele se izvažvajo iz Krajskega naj bolj hrasti, katerih se po Dolenskem še dobiva, po Gorenskem so skor vse pobrili; potem smrekovino, jelke ali hoje za barkine jambore, dilje in dru-

ge stavbe, in slednjič tudi bukovje, iz kterega se po 2 miliona desčic (dilic) za limonove skrinjice posebno v Postojnskem okrožji na reških, bistriških žagah i. t. d. napravljaja.

Po tem prevdarku se vsako leto četertino lesa več porabi kakor ga o sadanjem gospodarjenju zamore zrasti. Pridenimo še k temu pokončanje gojzdov, ki se je leta 1848 in 1849 v naši deželi, posebno v postojnskem okrožji godilo, se nam usilja misel, da moramo, ako hočemo potomcem še kaj lesa prihraniti, bolj varčno in previdno po gojzdih ravnati, in da se mora nad spolnitvijo gojzdne postave oestro čuvati. Primanjkanja lesa in pokončanja gojzdov nam ne dokazujejo samo napisane številke, ampak cena derv, ki je v 21 letih že več kot za polovico poskočila. Leta 1845 se je kupoval seženj bukovih derv po 3 forinte in leta 1852 že po 6 celó po 7 forintov; ko bo pa železnica že do Tersta derdrala, se je še večje draginje bati.

Srečna je vendar v ti zadevi Ljubljana, da se v Zagorji na leto po 250,000 centov premoga nakopava, in da je ljubljanski močvirja s šoto obilo previden. Od te šote hočemo besede o zadevah močvirja dobro zvedenega in skušenega lastnika, gospod Dr. Orla iz letopisa c. k. kmetijske družbe na Krajskem leta 1847, tudi tukaj ponatisniti zavolj spomina vrednih opomb. Gospod Dr. Orel v letopisu tako govori:

„Močvirje je silno veliko vredno; njegova zaloga za kurjavo se skor prerajtati ne more. Izmed 34,000 oralov prostora, ki ga močvir obsega, bi utegnila četertina zavolj soderge po povodnji primešane za kurjavo nepripravna biti; drugih 25,750 oralov pa je popolno dobrih in imajo po 4 čevlje debelo šoto. Vsak štirjaški seženj pa zamore dati 8 centov; vsak oral 12,800 centov tadaj vsih 25,750 oralov 329,600,000 centov suhe za kurjavo dobre šote, ki bi toliko toplote dala kakor 1,648,000 sežnjev po dva čevlja dolge bukovine.

Ako prevdarimo sedanjo zalogo šote na močvirji in vsakoletno potrebo za kurjavo, namreč:

v mestnjanskih hišah	na leto po	150,000	centov
za sladkornico	„ „	105,000	„
„ predivnico (prejnico)	„ „	30,000	„
„ cegelnice	„ „	50,000	„
„ hlapone	„ „	165,000	„
skupaj		<u>500,000</u>	centov,

ki bi toliko toplote dala kakor 25,000 sežnjev 2 čevlja dolge bukovine, bi zamogla sama šota skoz 659 let za kurjavo zadostiti.

Če bi se vendar zavolj obdelovanja močvirja ne kopalo po 4 čevlje globoko, da bi se preveč ne znižalo, kar bi bilo pa za naravno travnikov dobro in skor potrebno, kjerkoli se bodo hotli v povodnji z glinasto vodo naj pripravniši gnojiti), bi se pa šota vsaj po dva čevlja globoko prav lahko in v velik prid za zboljšanje in obdelovanje po vsem močirji porezala, ker bi se potem prikazala bolj vsedena, bolj sognjita in za zboljšanje veliko pripravniša zemlja, na kateri bi se obilniši pridelki dobivali. O takem ravnanju bi se ne bilo treba bati vsake povodnji in tudi slabo in škodljivo požiganje bi se zaterlo. Današnje požiganje močirja je čudna, prav pregrešna potrata predrage kurjave. Kdor namreč en oral močirja pol čevlja globoko preorje in potem požge, spridi in spepeli 1600 centov šote za ubogih 15 vaganov reži, ki je kakih 60 forintov vredna; če se pa trud in seme odštejeta s polovico, mu ostane še 30 forintov dobička, ko bi mu bila šota po 12 krajcarjev cent, in po vsih poplačanih stroških za rezanje in vožnjo, 160 forintov čistega dobička dala. Iz tega se vidi, da lastnik, ki šoto vedno požiga, mestu s smerdljivim dimom nadlegva, drago netivo zametava in trati in samemu sebi iz možnje denar krade.

To nespametno ravnanje naj bi se našim potomcem v prid prav ostro zapretilo in čisto prepovedalo, da bi se med tem kadar bi se samo šota za kurjavo rabila, močno okleščeni in obriti gojzdi nekoliko opomogli in zarastli.

Kako imeniten je močvir tudi za obertnijo, mora vsak spoznati, ki le količkaj deželne zadeve pregleda.

Ni zdavnaj kar se je začela šota rezati, in še le pred malo leti so jo jeli v Ljubljani in bližnji okolici za obertnjisko in domačo kurjavo rabiti, in glejte, že se je na leto po 500,000 centov poneti. Prodaja se sploh po 12 krajcarjev cent; verže tedaj 100,000 forintov dobička, ki dohaja večidel ubogim delavcem. Kadar je šota popolnoma suha in ni treba hude vročine, zda skor toliko kakor premog, kterege pa v Ljubljani 20 ali 22 krajcarjev cent stane; kdor tedaj s šoto kuri namest s premogom, ima pri vsakem centu netiva po 8 ali 10 krajcarjev dobička. Ravno v taki primeri sta si les in šota; zatoraj je dozdej šota naj cenejša kurjava ali netivo. Samo to nam v hvali šote še naskriž hodi, da

pri obertnikih, katerim je vsako leto veliko veliko netiva treba, še ne zamore premoga ali lesa popolno spodriniti, ker se je v močirnih letih ne more po volji in zadosti narezovati, in ker je poveršnja, kakor jo zdaj kopamo, slaba in malo vredna, globokejša pa bo prav dobra za vsako rabo.

Ako bi se zamogle zapreke in napotja odpraviti, ki nam jih povodinj Ljubljanice o rezanju globokejše in boljše šote napravlja, bi se kmalo dobro splačalo umno uredene šotoreznice postaviti, ktere bi več in boljše šote za palivo napravljale in tako deželi bogat zaklad odkopale, čigar vrednost mora današnje dni že vendar vsak spoznati.

Celó za c. k. železnico bi bila šota dobro netivo in tudi cenó. Po dozdanjih skušnjah jo le samo to od železnice odvráča, da ž njo ne podpaljajo hlaponov, ker preveliko prostora povzame.

Poskušalo se je temu v okom priti, da so jo močno stiskali; pa vendar ne zda dosti; in vse tlačenje in stiskanje poverhnje šote ne bo tako zmanjšalo in zboljšalo kakor je globokejša že sama po sebi. Skušnja namreč nam kaže, da se spodnja bolj perhla in razpadena, že po sebi težja in mastnejša šota vsaj za en del (na tretjino) vsuša, ki je potem prav terda in zgoščena, tadaj za vsako palivo in povsod, kakor tudi za pepel popolno pripravna. Ako bi se po tem takem ta šota še umetno stiskala, bi se zamogel obsežek njeni zmanjšati in čas sušenja prikrajšati.

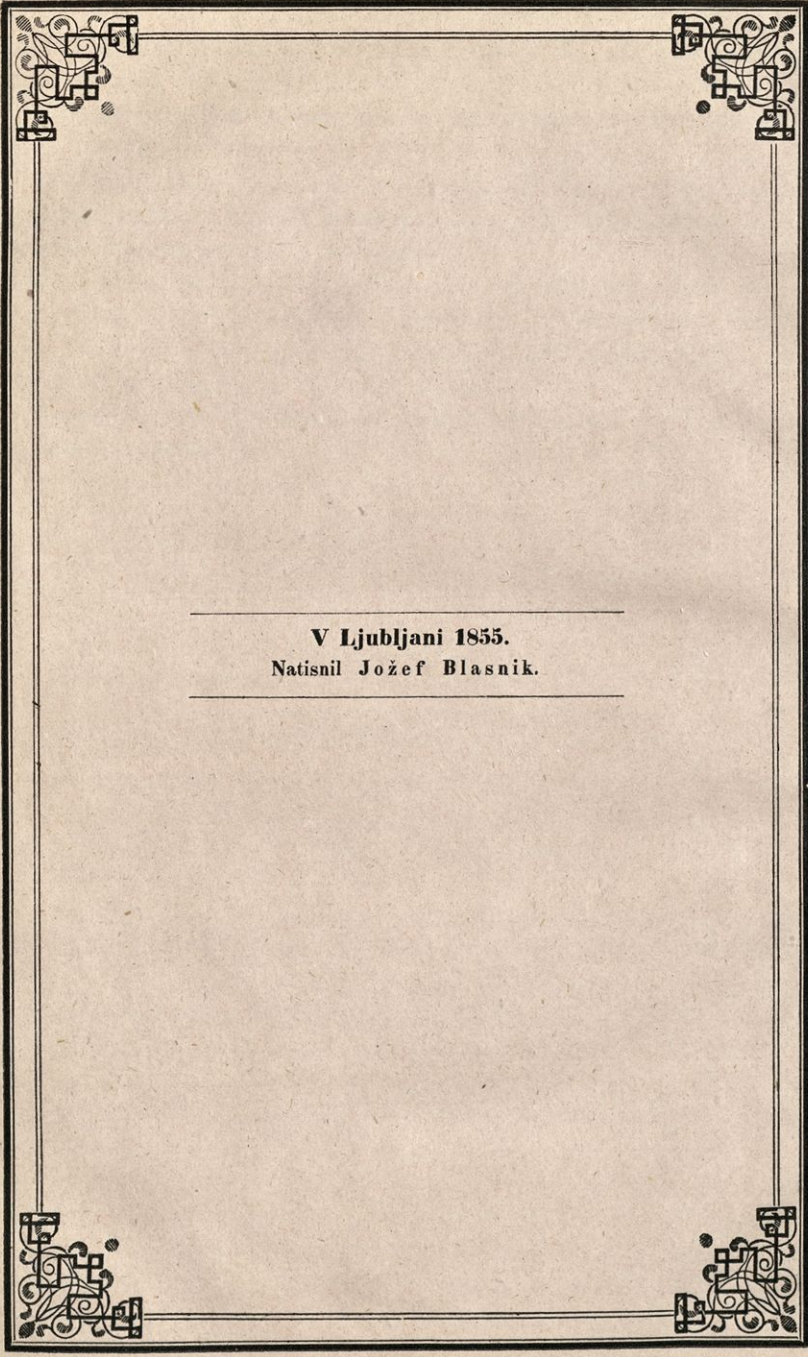
Kakor bi bila globočja struga Ljubljani za povzdigo obertnije neskončno potrebna, ravno tako in clo petrebniše in koristniše bi bilo to za kmetijo, ker bi se zamoglo vse močvirje osušiti, zboljšati in obdelovati. Veseli spoznamo, da se je o ti zadevi po marljivem trudu in prizadetji komisije za osušenje močvirja, ki je že več let osnovana, in v kateri se ime mestnega župana Hradeckiga na veke pozabilo ne bode, mnogo mnogo opravilo. Kdor je poprvj pusto mlakuža poznal in je dozdej še vidil ni, zagleda zdaj ves začuden dobre cesti, lepe senožete in rodovitne polja, kamor si pred živa duša stopiti ni upala. Pa večidel močirja ostane pust in mlakužen in bo še tako dolgo ostal, dokler se ne bodo zamogli zavolj previsoke struge, po kateri Ljubljana lazi, globokejši vodotoči urezati. In nam v veliko srečo in korist ponuja natora sama gotovo pomoč. Za znižanje vode bi nam bilo treba samo „cesarski graben“, v ktereга Ljubljana odteka, do

Studenca globokejše skopati, in kakor pravijo bi voda potem za 6 čevljev upadla.

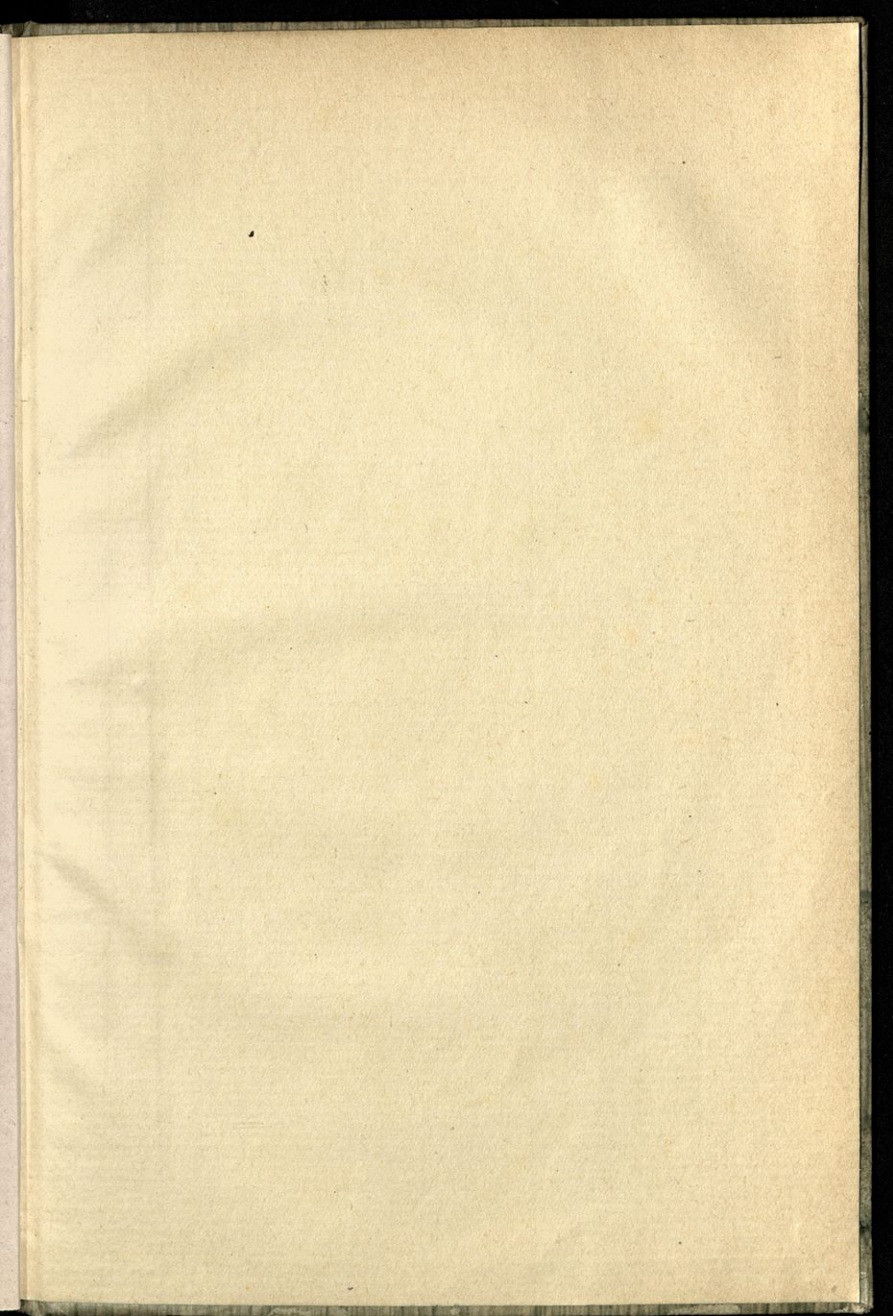
Nimamo namena in tudi še ne zamoremô tega načerta bolj natanko razlagati; samo to še pristavimo in opomnimo, da bi se brez posebnih težav in zaprek spolniti dal, in da bi se zanj storjeni stroški nikakor ne dali primerjati neskončnemu dobičku, ki bi ga potem osušeno močvirje donášalo.

Zlat pomoček, je za današnje močvirje tako imenovana dre-naža. Dokler se močirnost ne odpravi, je vse zastonj; zato-raj naj se nikdo, kdor more, ne opotavlja, mlakužaste zemlje po-polnoma ali s korenomo po drenaži zboljšati.

Perva skušnja z drenažo na mestnem 10 oralov velikem trav-niku obeta lep dobiček.

V Ljubljani 1855.
Natisnil Jožef Blasnik.

95

I 22850 d1